

Теоретичні засади і політичні завдання фольклористичної діяльності В.Б. Антоновича та М.П. Драгоманова: її оцінка вітчизняною історіографією

Досліджено теоретичні засади і встановлено політичні завдання, що були визначальними під час підготовки В.Антоновичем та М.Драгомановим видання «Исторических песен малорусского народа» (К., 1874–1875). Здійснено аналіз вітчизняної історіографії проблем фольклористичної діяльності учених.

Ключові слова: В.Антонович, М.Драгоманов, «Исторические песни малорусского народа», українська фольклористика.

У 1874 році в Києві побачив світ перший том «Исторических песен малорусского народа» упорядкований В.Антоновичем та М.Драгомановим [1]. Поява книги стала етапною і знаковою подією не лише в історії української фольклористики, але й усього українознавства загалом через довгостроковий і неослабний вплив видання на наукове громадське та культурне життя українців. Публікація зразків пісенної творчості обох частин України, що перебували під владою Російської і Австро–Угорської імперій, засвідчували колишню єдність народу, привертаючи увагу науковців і широкого загалу до проблем українців.

Михайло Грушевський у статті «П'ятдесят літ «Исторических песен малорусского народа»» дав влучну характеристику пісенного збірника і підкреслив «всенародно–політичне значення сього історично–літературного діла» [2, с.102], яке без сумніву сприяло процесам національної самоідентифікації українців. Він вважав що, на основі спорідненості пісень різних українських регіонів упорядники намагалися формувати думку про окрему націю, що прагнула волі і власної держави. Характеризуючи діяльність Південно–Західного відділення Російського географічного товариства та його видання Михайло Грушевський у одній з своїх численних робіт, присвяченій становленню українознавства у ХІХ столітті, високо оцінив «Исторические песни малорусского народа», назвавши видання В.Антоновича і М.Драгоманова таким, що надовго залишиться «гордостю української науки» [3, с.92].

На жаль, спільна фольклористична діяльність В.Антоновича і М.Драгоманова з видання народних пісень ще й досі не одержала належного, всебічного обґрунтованого наукового висвітлення. Якщо Михайло Петрович як фольклорист все частіше стає об'єктом дослідження, то постать Володимира Боніфатійовича, в якості дослідника українського фольклору, майже не згадується сучасними науковцями. Прикладом може слугувати навчальний посібник Я.Гарасима «Нариси до історії української фольклористики», що побачив світ у 2009 р., де М.Драгоманову присвячена глава 8 «Культурно–історична концепція фольклору в працях М.Драгоманова», тоді як В.Антонович згадується лише в якості співавтора Михайла Петровича [4, с.135–171].

Діяльність В.Антоновича на ниві української фольклористики не стала об'єктом спеціального, повноцінного монографічного дослідження. Його етнографічна діяльність знайшла відображення на сторінках книги О.Піпіна з історії етнографії в Російській імперії, третій том якої був присвячений розвитку української етнографії [5, с.364–365]. А.Лобода присвятив етнографічним студіям Володимира Боніфатійовича малозмістовну статтю–некролог на сторінках періодичного видання Українського Наукового Товариства [6], яка була передрукована 1997 р. у збірнику, присвяченому В.Антоновичу «Син України: Володимир Боніфатійович Антонович» (Київ, 1997) [7, с.432–435].

Однією з найцікавіших розвідок, у якій здійснений історичний екскурс в історію появи збірника, стала вже згадувана стаття учня В.Антоновича – Михайла Грушевського, приурочена до 50–річчя виходу в світ «Исторических песен малорусского народа» [2]. Катерина Грушевська – талановита донька Михайла Сергійовича,

продовжуючи його справу з вивчення українського фольклору, залишила декілька згадок і цікавих характеристик українських фольклористів у вступній статті до першого тому корпусу українських дум [8] та інших працях [9, с.32,50,76–77,79,82–83,86,92,101,104–105, LXXXVIII–CVIII]. (Грушевська К. Переднє слово. Збирання і видання дум в ХІХ і в початок ХХ віку // Українські народні думи. – Том перший корпусу. – Київ, 1927. – С. LXXXVIII–CVIII; стереотипне перевидання ІМФЄ НАН України. – Київ, 2004; Грушевська Катерина Вибрані праці: у 3 т. – Донецьк: Норд–Прес, 2007. – Т.1).

Після Катерини Грушевської, яка намагалася об'єктивно і неупереджено оцінити діяльність В.Антоновича та М.Драгоманова на ниві української фольклористики, в Радянській Україні розпочався період усвідомленого замовчування праці цих діячів, яке супроводжувалося безпідставним навішуванням ярликів. Починалося все з необгрунтованих звинувачень у некомпетентності. Так М.Нагірний у статті, присвяченій пісням і думам ХVІ – першої третини ХVІІ ст., писав: «Антонович і Драгоманов, а з ними і Костомаров у своєму тенденційному бажанні будь-що довести не народність згадуваних дум і пісень не врахували впливу народних легенд і переказів на «Историю Руссов», збились з точного наукового шляху і наслідки прийняли за причину» [10, с.27].

Упорядники збірника «Українських народних дум та історичних пісень» (Київ, 1955) пішли значно далі. Вони зарахували своїх попередників «до буржуазно–націоналістичного табору», але визнали що «Исторические песни малорусского народа» не втратили своєї фактографічної цінності. У вступному слові до книги читаємо: «Завдяки тому, що ці видання містили великий фактичний матеріал, вони не втратили свого значення і на сьогоднішній день. Проте слід мати на увазі, що такі упорядники як В.Антонович і М.Драгоманов, які належали до буржуазно–націоналістичного табору, неправильно зображали класову боротьбу трудящих, боротьбу за соціальне і національне визволення, трактуючи її як національну і релігійну, пропагували брехливу буржуазно–націоналістичну «теорію» «безкласовості», «безбуржуазності» українського народу, а також космополітичну теорію, мандрівних сюжетів» [11, с.ХІV].

Оцінки чергової книги з історії української фольклористики мало чим відрізнялися від попередніх, задекларованих у радянських виданнях. Дещо рельєфніше, щоправда, виступав «космополітизм» авторських примірок. П.Павлій наголосив: «Наиболее крупными изданиями текстов народных дум в последней четверти ХІХ – начале ХХ в. были «Исторические песни малорусского народа, с объяснениями Вл.Антоновича и М.Драгоманова» (Т.1. К., 1874; Т.2, вып. 1. К. 1875), – сборник, содержащий богатый фактический материал, но вместе с тем, сопровождаемый комментариями с буржуазно–националистическими и космополитическими утверждениями» [12, с.13].

Контури нових оцінок пісенного збірника, і разом з ним його упорядників, почали окреслюватися в нарисах з слов'янської фольклористики, що були видруковані 1988 року. Серед найвідоміших праць М.Драгоманова було названо «Исторические песни малорусского народа» в двох томах (разом з В.Антоновичем, 1874 і 1875), але підкреслено, що «в наукових поясненнях до цих пісень є елементи помилкового трактування окремих творів, однак ці роботи з боку фактичного матеріалу не втратили й досі свого значення, а щодо висновків вимагають критичного підходу при користуванні» [13, с.175].

Докорінно оцінки постатей В.Антоновича та М.Драгоманова змінилися лише в роки незалежності, коли вони почали розглядатися як провісники української самостійності, будівничі теоретичних засад української державності. Володимир Качкан у навчальному посібнику, де відтворюється життєвий і творчий шлях видатних постатей української духовної культури, окреслив контури Антоновича – народознавця зазначивши: «На жаль, ми досі практично нічого не знали про те, що історик та етнолог В. Антонович досить серйозно займався демонологією, міфологією» [14, с.95]. Він підкреслив також, що вчений серйозно ставився до фольклорно–етнографічних досліджень. Для цього «досить згадати двотомну працю «Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл.Антоновича и М.Драгоманова» (К., 1874. Т.1. 336 с.; 1875. Т.2. 166 с.), де йдеться про потребу систематичної класифікації уснопоетичної творчості українського народу, наукового пояснення поетичної історії суспільних явищ тощо. При цьому автори–упорядники вже тоді застосували для ідейно–естетичного аналізу порівняльний метод. Ця своєрідна фольклорна антологія мала особливий попит серед інтелігенції» [14, с.94].

Зміна оцінок, на жаль, не додала доказовості проголошеним заново постулатам. Роль і місце В.Антоновича у виданні засадничої для української фольклористичної праці залишається не вповні з'ясованою темою. Лише декілька сторінок присвячено фольклористичним студіям Володимира Боніфатійовича у монографії на його честь [15,с.112–113] і ті стосуються переважно оцінок, а не історії видання «Исторических песен малорусского народа».

Чимало уваги аналізу наукового доробку В.Антоновича і М.Драгоманова в царині думознавства приділено на сторінках першого тому запланованого в п'яти томах видання українських народних дум (Українські народні думи. У 5 т. Т.1. Думи раннього козацького періоду. – Київ, 2009) [16]. Упорядники першого тому головну увагу, що є цілком закономірним, акцентують лише на думках, опублікованих в «Исторических песнях малорусского народа» та використовують коментарі до них, оминаючи характеристик теоретичних засад фольклористичної діяльності київських учених. Так, висвітлюючи внесок М.Максимовича у формування поняття «дума» М.Дмитренко побіжно зазначив, що окремих «оригінальних дефініцій учені й видавці ХІХ – початку ХХ ст. (А.Метлинський, П.Куліш, М.Драгоманов і В.Антонович, зрештою, К.Грушевська) не запропонували» [16,с.11]. Розглядаючи українські народні думи як феномен традиційної культури дослідник підкреслив, що «науково вірогідні систематизації фольклору застосовано у томах П.Чубинського, М.Драгоманова і В.Антоновича, Я.Головацького, М.Костомарова». (Там само. – С.22.) та для переконливості навів структуру «Исторических песен малорусского народа». Обґрунтовуючи нагальну потребу повернення до джерел, один з авторів передмови віддав належне науковим здобуткам В.Антоновича і особливо М.Драгоманова, наголосивши при цьому, що навіть відомі вчені (В.Антонович, М.Драгоманов, Ф.Колесса) «інколи втручалися в автентичність» [16,с.25] текстів, не навівши, щоправда, прикладів цього. Далі знаний дослідник фольклорної спадщини українського народу просто констатував: «Над проблемою текстології дум працювали М.Драгоманов, В.Антонович, М.Костомаров, згодом К.Грушевська. Проте їхня критика без детального конкретного аналізу й аргументів нині є малопереконливою» [16,с.31].

Автор іншої передмови «Думи в синтезі слова, музики та виконавства» – Софія Грица цілком обґрунтовано і переконливо резюмувала власне бачення внеску діячів Старої Громади в думознавство. Результати плідної багаторічної дослідницької діяльності дали їй підстави цілком авторитетно заявити: «Ідеалістичні візії в думознавстві, мрійливо–квієтичні гіпертрофовані захоплення поза суттю дослідницького предмета розвіяли В. Антонович і Драгоманов у праці «Малорусские исторические песни» (1874–1875) [вірна назва «Исторические песни малорусского народа». – Авт.], спрямувавши вивчення дум в історичне русло. Їхнє ставлення до фактів історії вивільняє думи від фальсифікатів – незмінних супутників фольклору» [16,с.35].

Натомість Драгоманову – фольклористу присвячені численні публікації. Хоча при цьому змушені констатувати, що спеціальне монографічне дослідження також відсутнє. Лише загальний перелік робіт, присвячених фольклористичним студіям Михайла Петровича, може зайняти декілька сторінок, тому зазначимо лише найпомітніші роботи. Цікавими і вартими уваги видаються нам публікації І.Романченка [17], Ф.Пустової [18], Р.Іванової [19], П.Одарченка [20], С.Мишанича [21;22;23], О.Наумовської [24], О.Куцої [25], Я.Гарасима [26;27;28], В.Деркач [29], М.Дмитренка [30], М.Чорнопиского [31]. Див. також: Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011) – Дрогобич: Коло, 2011. – 740 с. [32]. Але як перераховані, так і наявні публікації не висвітлюють вповні теоретичних засад і політичних завдань спільного з Антоновичем видання історичних пісень українського народу, обмежуючись лише оціночними характеристиками пісеньних збірників, що побачили світ. При цьому за основу, як правило, беруться рецензії, які з'явилися відразу після опублікування підготовлених київськими вченими книг.

Наголосимо, що фольклористична спадщина М.Драгоманова значна. М.Дмитренко поділяє її на декілька частин: «теоретичну (дослідження фольклору), критичну (рецензії, відгуки, огляди), принагідну (фрагменти в інших працях – з історії, літературознавства, публіцистики, а також у багатющому епістолярії) та публікацію першоджерельних матеріалів усної народної творчості» [30,с.218]. Принагідно зазначимо, що С.Мишанич поділяв її наступним чином: «1) публікації першоджерельного матеріалу; 2) дослідження фольклору; 3) рецензії, огляди та проблемні інформації з питань народознавства» [22,с.119].

Найповніше зібрання фольклористичних розвідок та статей політичного емігранта підготував до друку й опублікував накладом Наукового товариства імені Шевченка у Львові М.Павлик. Чотири томи за спільною назвою «Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство» побачили світ, відповідно, у 1899, 1900, 1906 та 1907 рр. Репринтне відтворення цього видання було здійснено нещодавно в Донецьку з передмовою Степана Мишанича. (Драгоманов Михайло Фольклорні студії: у 4 т. (Упоряд. та передмова Степана Мишанича. – Репринтне вид. – Донецьк: Норд-Прес, 2006–2008. – (Пам'ятки української словесності)).

Нагадаємо, що М.Драгоманов власноруч зафіксував погляди на народну словесність, які потім по-різному інтерпретувалися дослідниками його наукової спадщини. У листі до Омеляна Огоновського від 8 (20) квітня 1894 року він писав: «З приводу моїх порівняльних студій, щоб уменшити непорозуміння, котрі були вже і в критиків, мушу сказати взагалі таке: Я ділю нашу словесність на 1. Національну і 2. Інтернаціональну, або бродячу (*Wandernde Geschichten*). Майже всі пісні наші вважаю за національні – окрім невеликого числа (20–30 тем) баляд про пригоди (кровозмішка, отрута невістки, сина, дочки, убивство жінки або любововниці і т.д.)» [33,с.315]. Він називав метод, яким користувався «порівняльно-історичним» і був переконаний, «що лишень після подібного досліду таким методом словесності народної вона може стати безпохибним матеріалом для характеристики національностей» [33,с.316].

Культурно-історична школа, до якої Михайла Петровича зараховують сучасні дослідники (наприклад, Я.Гарасим), стояла на національному ґрунті. Через порівняння досліджуваних явищ вона, зазвичай, виявляла їх національну специфіку. М.Драгоманов теж виразно задекларував свою національну позицію, вистежуючи національно-самобутнє в українському фольклорі. Однак у дослідженнях пізнього часу, особливо болгарського періоду, він, на думку М.Сумцова, «часом занадто розкидався думками на всему світу і, надзвичайно поширюючи порівняння, іноді плутався поміж різними літературними та етнографічними шляхами і кидався задарма в гострі суперечки і в даремні осуди. Але в ґрунті його думка про перевагу поезії над прозою справедлива» [34,с.6].

Ярослав Гарасим, загалом солідаризуючись з висновками харківського вченого, додав, що М.Драгоманов «надмірно захоплюється тим, що одержало згодом ярлик «впливології». У таких суто компаративістичних працях дослідник орієнтується на Індію як на розсадник сюжетів, перебільшує момент запозичення, наслідування і приходять до переконання про недостатню оригінальність нашого фольклору, хоча вписує його у систему всесвітньої народної словесності» [27,с.71]. Загалом, на думку львівського вченого, його «порівняльні студії є різного типу – з національною проєкцією і космополітичною» [27,с.72].

Михайло Павлик – упорядник найповнішого зібрання фольклористичних праць М.Драгоманова, досить високо оцінював його дослідницьку діяльність у цьому річизі. Він вважав Михайла Петровича «творцем фольклористичної науки на Україні, тай фольклористом усесвітньої слави, що написав довгий ряд студій над нашою народною словесністю, – студій надзвичайно талановитих, живих і животворних» [35,с.22].

Вивчення усної народної творчості українського народу М.Драгоманов розглядав складовою більш широкої програми національно-культурного відродження Батьківщини. У листі до Мелітона Бучинського від 26 листопада 1871 р. він так задекларував свою позицію: «Поки не вправимось з підготовчою роботою, т.е. учено-видавельською, поки не видамо уповні усіх творів народної речі, усіх пам'ятників старої літератури нашої та не зведемо словаря і граматики на чисто народній підставі, про літературу нову і публіцистику нам нічого й думати» [36,с.62–63]. Драгоманівське бачення нагальних завдань, що стояли перед інтелігенцією в Україні, віддзеркалювало позицію Київської громади, одним з керівників якої він був у той час.

М.Драгоманов, на думку К.Грушевської, надавав програмі вивчення фольклору великого значення, що було «рівносильне з уведенням сеї нової науки в українську національно-культурну програму» [8,с.CIV]. Він вважав її край необхідною «для справи національного усвідомлення, пропагував її серед молоді разом із своїми громадськими ідеалами, а сю своєрідну, перебільшену оцінку фольклористики, що бачимо в нього пізніше, почав він складати очевидно в тій роботі над історичними піснями коло 1874 року. Тому не буде навіть дуже перебільшеним сказати, що «Исторические песни малорусского народа» дали українству Драгоманова. В кожному разі вони дали Драгоманову

деякі найважливіші елементи його пізнішого світогляду, деякі його найбільш характерні риси як українського культурного діяча» [8,с.CIV].

Тезу Катерини Михайлівни про те, що дали Драгоманову «Исторические песни малорусского народа» частково сформував сам Михайло Петрович. Він писав про себе: «Изучение богатой и прекрасной украинской словесности, а особенно политических песен, которые представляют собою поэтическую историю украинского народа, рассказанную им самим, заставило меня крепко полюбить этот народ и переживать всеми силами души все частности украинского вопроса в России и Австро–Венгрии» [37,с.49].

Отже, робота над дослідженням української народної творчості привела Драгоманова до українства тоді, коли Антонович уже був у ньому визнаним лідером. Свій вибір він зробив набагато раніше, опублікувавши знамениту «Сповідь» на сторінках «Основи» у 1862 р. [38].

Катерина Грушевська, досліджуючи «Исторические песни малорусского народа», характеризувала завдання, які, на її думку, вирішували упорядники. «Се був майже сурогат популярної історії України з політичним завданням. З цього погляду перед першим томом збірки стояло особливе важне й делікатне завдання, не так виразно висловлене в передмові, але консеквентно переведене в цілій праці: завдання довести на автентичнім пісеннім матеріалі, що в українськім народі заховалися спомини про всі стадії його історії. Треба було довести безпосередній зв'язок України з Київською Руссю супроти імперіялістичних стремлінь російської історичної науки, що саме тоді з побільшеним запалом доводила новість української колонізації на Дніпрі, та історичне право великоросів на українську територію. Для сеї мети служили головно колядки з обставиною дружинного побуту та пісні, що описували обставини, утворені частими нападами степовиків, а далі – пісні, котрі редактори зараховували до початків козаччини аж до Хмельниччини» [8,с.LXXXIX].

До вивчення та видання матеріалів українського історичного пісенного жанру В.Антонович і М.Драгоманов прилучилися, щоб показати світові їх унікальність і важливість. Вони усвідомлювали не лише наукову, але й політичну значущість оприлюднення фольклорних матеріалів як документів самохарактеристики українського народу. Разом з тим історичні пісні повинні були виконувати ще далеко вищу громадську функцію: «Се не був звичайний собі збірник етнографічного матеріалу – хоч–би й коментованого. Се мала бути історія українського народу, розповіджена ним самим у поетичні форми» [2,с.97].

Я.Гарасим, розвиваючи думки своїх попередників, звертає увагу на нові концептуальні ідеї великого наукового задуму В.Антоновича і М.Драгоманова. «До них, – на його думку, – належала ідея інтерпретації цілої низки творів українського фольклору як таких, що є відгомонам епохи Київської Русі, мають її риси, відображають реалії громадського життя домонгольського періоду. Це – обрядові пісні (колядки, щедрівки), ігрові (веснянки), а також деякі казки. Зарахувати їх до історичного жанру було науковою новизною» [27,с.77]. Слід підкреслити, що ідею про наявність в українській народній творчості фольклорних творів з епохи Київської Русі М.Драгоманов висловлював ще в 1870 р. у рецензії на книгу І.Г. Прижова «Малороссия (Южная Русь) в истории ее литературы с XI по XVIII век» на сторінках «Вестника Европы» [39].

Неординарність унікального двотомного монографічного дослідження київських учених, на думку М.Чорнопиского, полягала у тому, що «автори поєднали у ньому звід текстів творів, їх варіантів та ґрунтовний суспільно–політичний, текстологічний, реальний коментар до кожного з них» [40,с.166].

Нагадаємо, що перший том «Исторических песен малорусского народа» складався з двох частин: «Пісень віку дружинного і княжого» та «Пісень віку козацького». У 20–ти тематичних блоках першої частини виділено таке коло питань, як утворення дружинного загону, вожді дружини та їх взаємини з дружиною, князі і їхні сини на уділах, війни, відбиття ворожого нападу, боярський побут, господарство та ін. Друга частина охоплює вже 49 тем аналітичного коментування. За допомогою історичних пісень, балад і найбільше дум історики висвітлюють наслідки татарських нападів (спустошення краю, грабунки, різні злочини – ясир, торгівля бранцями, утримання в неволі і на каторзі), втечі, викуп тощо. Головне місце у цій частині посідає тема боротьби козаків з турецько–татарськими нападниками, їхні походи у Крим, Волощину, штурм Варни, війни на морі, козацький ратний побут, героїзм і винахідливість у війні

з ворогом. При цьому слід наголосити, що коментарі до окремих творів написані з залученням іноземних джерел.

Другий том включає фольклорні твори – історичні пісні та думи – тематичного циклу про війну Б.Хмельницького та його соратників (М.Кривоноса, Д.Нечая, І.Богуна та ін.) з польськими поневолювачами, народні повстання проти них та жидів – орендаторів. Автори цього комплексного історико–порівняльного дослідження ставили собі за мету з допомогою методу історико–текстологічного системного аналізу фольклорних творів показати поетичну історію українського народу, розказану ним самим, як протипагу існуючій офіційній російській історіографії. У передмові до обох томів, на думку М.Чорнопиского, висловлені важливі тези дослідників, зокрема про те, що «українці серед європейських народів мають винятково багатий змістом та естетичними якостями історичний ліро–епос; він виходить за рамки стереотипного поняття «історичні пісні» і є не тільки історичним, а радше політичним, бо висвітлює погляди народу на зміни суспільного ладу, міжнародні стосунки, релігійні конфлікти, економічне життя» [40,с.166].

В.Антоновича і М.Драгоманова доцільно розглядати як представників т.зв. культурно–історичної школи в фольклористиці, що уособлювали її позитивістську стадію розвитку. Посилений критицизм, своєрідна ревізія висунутих раніше положень, перевірка їх фактами, історичними документами, а відтак і перевірка самих документів – це один з критеріїв, що на думку Я.Гарасима «відрізняє фольклористів – «позитивістів» від «романтиків»» [27,с.66]. Своєрідною хронологічною віхою, що знаменувала початок позитивістської «прискіпливості», ним вважалися роки виходу в світ двох томів «Исторических песен малорусского народа с объяснениями Вл.Антоновича и М.Драгоманова» (1874–1875 рр.), де було взято під сумнів автентичність низки історичних пісень і дум, а на заміну загальним твердженням про твори фольклору як історичні документи було започатковано встановлення ступеня, міри історичності твору усної народної словесності шляхом зіставлення зображення подій у його тексті з історичними документами про ці події. Зазнає критики з їхнього боку й романтична надто загальна метафорика положень про специфіку національної ментальності типу «національний дух» тощо. Позитивісти вимагають у цьому аспекті точності: на твори якого жанру найбільший вплив мав національний характер народу; автохтонні ці твори чи мотиви у них мандрівні; як виявилась національна ментальність народу у певних історичних подіях і про що свідчить статистика цих подій; нарешті, для вияву своєрідності потрібний прийом порівняння, а також збалансування позитивних рис характеру у представників кожної аналізованої нації тощо. Позитивісти, до яких у фольклористиці Я.Гарасим зараховує В.Антоновича і М.Драгоманова, «більшою мірою аналітики, ніж синтетики» [27,с.66]. Вони не обмежуються загальними твердженнями про зв'язок літератури та фольклорного елемента в організації літературного твору, а ставлять також питання про вплив книжності на народну творчість.

Відповідно модифікуються форми і жанри їх фольклорних досліджень. Зазвичай, позитивісти уникають напів–белетристичних форм роздумів про фольклор, таких типових для романтиків. Вони ведуть конкретну розмову про твір, чому відповідає форма коментування – від невеликої замітки до монографічного дослідження. На позитивістській фазі культурно–історичної школи з'являються книги – монографії суцільного аналітичного тексту. Змінюється також характер видання фольклорних текстів. Позитивісти прагнули і досягали порівняно більшої, ніж романтики, науковості видання, критикуючи своїх попередників за прорахунки у підборі текстів.

Заслугою філософії позитивізму стало те, що її представники забезпечили побудову наукових дисциплін на об'єктивних засадах, конкретному характері соціального знання і уподібнені наук про «дух» до наук про природу, зумовивши виникнення культурно–історичної школи з її історико–генетичною методологією, тлумаченням психології народу і закономірностей творчості тощо [41].

Не буде зайвим наголосити, що засади світогляду як В.Антоновича, так і М.Драгоманова опиралися у той час на філософію позитивізму. Слідом за С.Томашівським [42,с.471] більшість дослідників і сьогодні поділяють думку, що Антонович був родоначальником позитивізму в українській історіографії. При цьому він одним з перших, серед слов'янських істориків 1860–х років, став переконаним позитивістом. Тоді погляди творців позитивізму – О.Конта, Дж.Мілля, І.Тена, Г.Спенсера – були ще не лише малопопулярні, але й майже невідомі в Російській

імперії [15,с.83]. Молодий Драгоманов також декларував захоплення позитивізмом і вважав застосування його принципів у суспільних науках важливим переломом. У статті «Положение и задачи науки древней истории», вперше опублікованій 1874 р. в журналі міністерства народної освіти, він посилався на вчених, «принадлежавших к позитивной школе» [43,с.77].

Через призму позитивізму у дусі «методологічного критицизму» В.Антонович і М.Драгоманов розглядали праці своїх попередників – романтиків. Вивчаючи їх фольклорні записи видавці «Исторических песен малорусского народа» переконалися «как безцеремонно, особенно в 30–е годы [XIX ст. – Авт.] многие даже почтенные собиратели исправляли народные песни и думы и выдавали свои сочинения за народные» [44,с. VIII]. Враховуючи досягнення і вимоги світової фольклористики упорядники вирішили «отделить, что есть подлинного народного в том, что принималось и выдано за такое в прежние, менее разборчивые времена» [1,с.II]. Молоді дослідники орієнтувалися на досягнення західноєвропейської науки, яка тоді активно розпочала роботи з вивчення фальсифікатів серед історичних джерел, базуючись на філософських і методологічних засадах позитивізму. Слід зазначити, що «Исторические песни малорусского народа» побачили світ через два роки після наукового конгресу в Сен-Брю (Франція), на якому визнано підробленими епічні твори із збірника Т.Є. де Ля Вільмарке «Народні пісні стародавніх бретонців» (1839), і напередодні III Археологічного з'їзду в Києві (1874 р.), на якому передбачалося обговорення аналогічних питань. Питання щодо автентичності бретонських пісень Ля Вільмарке й нині дискутується в наукових колах, про що свідчать сучасні публікації французьких етнологів [45]. Щоправда, одночасно з спробами реабілітації видання народних пісень стародавніх бретонців з'явилася і нова хвиля критики на адресу де Ля Вільмарке.

Останні представники романтичної школи фольклористики досить боляче відреагували на критику їх діяльності з боку нової генерації позитивістів. Так, наприклад, Олена Пчілка згадувала реакцію Пантелеймона Куліша. Під час III Археологічного з'їзду, що відбувся в Києві 1874 р., серед фольклористів і літераторів зайшла розмова про підробку пісень. Тоді автор «Записок о Южной Руси» з боєм сказав: «Так, на вашу думку, ми підроблювали. Наше покоління свідомо прикрашувало народні думи, але не з метою корисною, бо автори не підписували своїх імен, а пускали свою творчість анонімно як народні думи. Отже, ми народіві віддавали нашу творчість. Нам хотілось, щоб муза пригніченого народу стояла високо... Тепер прийшли молоді, які хочуть бачити дійсну Україну, з скальпелем у руці розкривають її, відшуковують очі, серце й т. ін.; і, побачивши прикраси, які ми надали з любові нашої великої, нас обвинувачують. Та чи можна нас винуватити? Хто хоче кинути камінь, – хай кидає» [46,с.24].

Для уточнення звернемо увагу на одне з тих видань, що критикувалися Антоновичем і Драгомановим. У 1830–х роках Ізмаїл Срезневський підготував і видав у Харкові «Запорожскую старину», «яка відіграла велику роль в активізації української фольклористики» [47,с.323]. Збірник уперше презентував велику кількість історичних пісень і дум, народне походження частини яких пізніше було піддано сумніву [48,с.81–136].

Невеличка за розміром та форматом книжечка під назвою «Запорожская старина» з'явилася 1833 року в типографії Харківського університету. Світ побачив перший випуск першої частини запланованого в декількох частинах видання. На зворотній стороні обкладинки І. Срезневський розмістив план майбутнього видання, яке мало складатися з чотирьох частин. «Часть первая №1. Песни и думы исторические о лицах и событиях до Богдана Хмельницкого. – №II и №III. Сказания летописцев и предания о том же. Часть вторая: №1 Песни и думы исторические о лицах и событиях от Богдана Хмельницкого до переселения запорожцев в Черноморье. – №II и №III. Сказания летописцев и предания о том же. Часть третья: №1 Песни и думы неисторические. – №II и №III. Примечания к оным. Часть четвертая: №I–XX. Дополнения к первым трем частям «Запорожской старины». Ко всякому № дополнений будут прилагаться повести, рассказы и стихотворения на языке украинском, сочинения лучших украинских писателей» (Див.: Запорожская старина. Часть 1. Харьков, 1833). Зазначений проект видання друкувався лише в частині накладу «Запорожской старины». І. Срезневський не виконав у повному обсязі своєї обіцянки: він опублікував лише шість випусків першої частини «Запорожской старины». Третя та четверта частини до читача так і не дійшли.

Вихід «Запорожской старины» був зустрітий критикою загалом позитивно, як значне культурне і наукове явище. Появу видання вітали М.Гоголь, В.Белінський,

Т.Шевченко, М.Костомаров та інші. Михайло Максимович, наприклад, з такою довірою поставився до опублікованих зразків народної творчості, що частину з них передрукував у власних збірниках «Украинские народные песни» та «Сборнике украинских песен». Пізніше Михайло Олександрович частково змінив своє ставлення до одного з перших видань українського фольклору. На початку 1870-х років він, як свідчать примітки М.Костомарова до статті «Историческая поэзия и новые ее материалы», вже доволі критично ставився до опублікованих в «Запорожской старине» матеріалів, хоча публічно про це не висловлювався [49,с.628].

Проте, в процесі накопичення фольклорного матеріалу, разом з появою теоретичних робіт про народну творчість, змінювалося ставлення до текстів, опублікованих І.Срезневським в «Запорожской старине». Одним з перших критичні зауваження на адресу упорядника «Запорожской старины» висловив Михайло Драгоманов на сторінках популярного журналу «Вестник Европы» ще у 1870 р. Драгоманов Михайло Петрович, щоправда, підписався під статтею криптонімом «М. Т-ев», що «засекретило» багатьом дослідникам справжнє прізвище автора статті. Автор рецензії на книгу І.Прижова «Малороссия (Южная Русь) в истории ее литературы с XI по XVIII век», що з'явилася у Воронежі 1869 року, підкресливши ненародне походження «Думи – сказання о походе старшего князя – язычника в христианские земли» також зазначив, що і «... в прежние времена не считалось зазорным подделывать народные думы, примером чему служит г. Срезневский с его запорожской стариной и думами, составленными по Рубану и Конисскому» [39,с.761].

Микола Костомаров, який до 1872 року досить часто посилався на «Запорожскую старину», також почав змінювати своє ставлення до праці І. Срезневського. Цього року журнал «Беседа» почав друкувати частини праці Миколи Івановича «Историческое значение южнорусского песенного творчества» [50]. В ній автор, назвавши «Запорожскую старину» серед цінних джерел, послався лише на одну пісню з цього видання, зробивши при цьому певні застереження. Детальніше обґрунтування недостовірності окремих дум і пісень збірника І.Срезневського Костомаров зробив у 1874 році в рецензії на перший том «Исторических песен малорусского народа», підготовленого В.Антоновичем та М.Драгомановим [49].

Нагадаємо, що 1874 року в Києві був опублікований перший том «Исторических песен малорусского народа». У передмові до нього В.Антонович і М.Драгоманов писали про значну кількість неавтентичних текстів у пісенних збірниках, що передували їхньому виданню. У «Запорожской старине» до числа підробок вони зарахували три думи: 1. Дари Баторія. Смерть Богданка; 2. Похід на поляків; і 3. Битва чигиринська. Першу думу «Дари Баторія. Смерть Богданка» вони віднесли до фальсифікатів через те, що в ній «высказываются новейшие желания польской шляхты о союзе с казаками против Москвы» [44,с.II].

Ми не ставимо перед собою завдання детально аналізувати подальше ставлення науковців до автентичності текстів, наведених І.Срезневським в «Запорожской старине». Зазначимо лише, що критичні зауваження упорядників «Исторических песен малорусского народа» знайшли значно більше прихильників, ніж опонентів.

Втім, слід зазначити, що фольклорний спадок і самих критиків І.Срезневського – В.Антоновича та М.Драгоманова також не оминула доля бути підданим критичному розгляду представниками наступного покоління дослідників українського фольклору. Ці критичні зауваження видаються нам не вповні об'єктивними. Саме тому ми акцентуємо на них нашу увагу.

У передмові до першого тому корпусу українських дум Катерина Грушевська, аналізуючи один документ (програму пісенного збірника), що вийшов з під пера В.Антоновича і який вона не змогла навіть точно датувати, зробила не зовсім коректний висновок, щодо рівня наукової компетентності упорядників «Исторических песен...». На її думку «редактори, чи то сам Антонович, підходив до роботи без вироблених поглядів на пісенні пам'ятки й без ґрунтовного знання друкованого матеріалу» [8,с.XCIX].

Далі дослідниця сама частково спростовує задекларовану нею тезу. Вона розуміла, що для В.Антоновича процес підготовки програми пісенного збірника був справою новою. М.Драгоманов також раніше не робив нічого подібного. «Можемо думати, – припускала К.Грушевська, – що робота над історичними піснями почалася з того, що було переглянено найпопулярніші збірники, і в них повідзначувано те, що могло мати зв'язок з якимось історичними подіями, або відбивало в собі певні епохи, і від-

значувалось без огляду на форму матеріалу: автентичну народну чи сумнівну. Чи сей вибір на–чорно робив сам Антонович, чи тільки він складав се все у відомий нам план, сього не можна сказати зовсім категорично. Ми знаємо, що в пізніших стадіях роботи до видання історичних пісень було притягнуто велику силу робітників, запроваджено свого роду громадську толоку, але мабуть се було зроблено тоді, коли перед очима видавців уже був хоч схематичний план видання: мабуть отсей, що його зложив Антонович» [8,с.XCIX]. Отже, за К.Грушевською, приступаючи до підготовки корпусу історичних пісень, упорядники переглянули видруковані на той час збірники, уклали план, організували односторонній для його реалізації. Вони збирали весь наявний пласт матеріалів, потрібний для аналізу і виокремлення неавтентичних текстів. Звичайно, що під час роботи до плану вносилися корективи, які, проте, концепцію видання не змінювали.

Передне слово до видання корпусу українських дум відома дослідниця фольклору почала з критичних зауважень на адресу книг київських учених: «Найкраща наукова збірка народної пісенності – Історичні пісні Антоновича і Драгоманова, що містила в собі більшість відомих дум, використовувала їх поруч з іншими народними й навіть ненародними творами, і не давала ані перегляду всіх дум, ані не трактувала їх як окрему галузь поезії. До того–ж ся праця лишилася нескінченою і не виконала навіть свого обмеженого завдання: збірки всієї народної поезії історичного змісту» [8,с.V].

Далі на сторінках передмови Катерина Миколаївна стала значно об'єктивнішою в оцінках роботи своїх попередників і вже не була такою категоричною у судженнях щодо їх фахового рівня. Розглядаючи процес підготовки «Исторических песен малорусского народа» вона визнавала, «що праця над текстами, порівняння, аналіз – робота, розтягнена на кілька літ і ведена з інтересом і любов'ю – все се приносило видавцям усе нове знання, складало їм що–раз більший досвід і відкривало ясніший погляд на українську історичну пісенність – не осягнений перед ними і не зрівняний по них. Найблискучішим і найціннішим здобутком з сього погляду було відділення фальсифікатів від народних творів [8,с.CI]. Упорядники, на її думку, продовжили роботу М.Костомарова з виявлення підробок і «тільки дуже небагато сумнівних речей уникло їх гострого критичного погляду». Грушевська жалкувала, що «редактори познайомили читача тільки з готовим результатом своїх розшуків, і се було не зовсім правильно в такій новій справі, як критика записів. Тут редакторам слід було ближче пояснити ті міркування, що водили ними при сім відділюванні текстів автентичних від підробних». Далі вона продовжувала: «Ми говоримо се не тільки тому, що через таку мовчазність видавців нас позбавлено цінного фактичного доказового матеріалу, що мусив бути в них, але й через те, що для тодішніх обставин така критика була дуже відважна і робила дійсно глибокий переверот в історично–літературних поглядах суспільности, а тому вимагала докладніших пояснень і глибших обґрунтувань. Сього перевероту ніяк не треба недооцінювати» [8,с.CI].

На противагу К.Грушевській сучасний дослідник українського фольклору М.Дмитренко вважає, що до «теоретичної праці в галузі фольклористики М.Драгоманов був блискуче підготовлений» [30,с.218].

Іван Франко, який познайомився з Драгомановим 1875 року також високо оцінював фаховий рівень свого старшого колеги, визнаючи його безпосередній вплив на формування великої когорти збирачів фольклору в Галичині. У своїй роботі «Огляд праць над етнографією Галичини в ХІХ в.», вперше у повному обсязі оприлюдненій М.Возняком, він зазначав: «Незвичайний критичний ум, фаховий історик з широкою європейською освітою, він вніс у студіювання етнографічного матеріалу строгий історичний метод, гостро виступав проти дилетанства і міфологічних апріорних фантазувань, жадаючи порівняння студій і докладного відрізнення в етнографічних матеріалах того що міжнародне, запозичене, і того, що повстало на власнім ґрунті» [51,с.240]. Далі Каменяр наголосив, що: «епоху творило тут [у Галичині. – Авт.] видання історичних пісень, dokonane ним спільно з Антоновичем (2 т. 1873–74 pp.)» [51,с.240]. Однокласник Івана Яковича згадував, що Франко, навчаючись в гімназії, учив товаришів «збирати етнографічні матеріали, підготовляючи до цього видання Антоновича, Драгоманова й інших етнографів» [52,с.69].

На завершення слід зазначити, що політичні завдання, які ставили перед собою В.Антонович і М.Драгоманов, готуючи до друку «Исторические песни малорусского народа», були успішно реалізовані. Збірник сприяв процесам національної самоіден-

тифікації та формуванню самосвідомості українців і став гордістю вітчизняної науки. Високий фаховий рівень упорядників, що використовували у своїй роботі засадничі принципи позитивізму, дозволив підготувати видання, яке і досі немає аналогів в українській фольклористиці. Вітчизняна історіографія загалом досить високо оцінює фаховий рівень видання. Найвдалішу узагальнюючу оціночну характеристику «Исторических песен малорусского народа» зробив свого часу учень Володимира Боніфатійовича Михайло Грушевський. Він назвав збірник коментованого етнографічного матеріалу своєрідною історією українського народу, написану ним самим у поетичній формі.

Список використаних джерел

1. Исторические песни малорусского народа / с объяснениями [та передм.] Вл. Антоновича и М. Драгоманова. – Киев: Тип. М.П. Фрица, 1874. Т.1.: Песни века дружинного и княжеского; Песни века козацкого. – 4, XXIV, 336 с.
2. Грушевський М.С. П'ятдесят літ «Исторических песен малорусского народа» Антоновича і Драгоманова: (читано на прилюднім засіданні історичної секції 11 травня 1924 р.) / М.С. Грушевський // Україна. – Київ, 1924. – Кн. ½. – С.97–109.
3. Грушевський М.С. Развитие украинских изучений в XIX в. и раскрытие в них основных вопросов украиноведения / М.С. Грушевський // Вісник НАН України. – 1994. – №9–10. – С.72–100.
4. Гарасим Я.І. Нариси до історії української фольклористики: навч. посіб. / Я.І. Гарасим. – Київ: Знання, 2009. – 301 с.
5. Пыпин А.Н. История русской этнографии: [в 4 т.] / А.Н. Пыпин. – Санкт–Петербург: Тип. М.М. Стасюлевича, 1890–1892. Т.3: Этнография малорусская. – 1891. – VIII, 425 с.
6. Лобода А. Праці Антоновича по етнографії та літературі / Андрій Лобода // Записки Українського Наукового Товариства в Києві. – 1908. – Кн. 3. – С.23–28.
7. Син України: Володимир Боніфатійович Антонович: у 3 т. [упоряд. Віктор Короткий, Василь Ульяновський]. – Київ: Заповіт, 1997. Т.2. – 448 с.
8. Грушевська К. Переднє слово. Збирання і видання дум в XIX і в початку XX віку / Катерина Грушевська // Українські народні думи / Історична секція ВУАН, Комісія української історичної пісенности. Т.1. – Київ, 1927. – С.V–XII, XII–СХХ; Те саме. – Стер. перевид. вид. 1927 р. – Київ, 2004. – С.V–XII, XIII–СХХ.
9. Грушевська К. Вибрані праці: у 3 т. Т.1. / Катерина Грушевська; упоряд., передм. С.Мишанич. – Донецьк: Норд–Прес, 2007. – 516 с.
10. Нагірний М. Пісні і думи українського народу про його боротьбу з польським панством в кінці XVI і першій третині XVII ст. ст. (1595–1638 рр.) / М. Нагірний // Український фольклор. – Київ, 1938. – № 4. – С. 20–51.
11. Українські народні думи та історичні пісні / упорядкув. П.Д. Павлій, М.С. Родіна, М.П. Стельмах. – Київ: Вид–во АН УРСР, 1955. – 659 с.
12. Павлій П.Д. Вопросы истории развития и изучения украинского фольклора: (исследование по истории украинского фольклора и фольклористики): доклад о содержании основных опубликованных работ, представленных по совокупности на соискание учен. степени канд. филол. наук / П.Д. Павлій. – Киев, 1962. – 50 с.
13. Слов'янська фольклористика: нариси розвитку, матеріали / М.М. Гайдай, В.Є. Гусєв, К.П. Кабашніков, Н.С. Шумада, В.А. Юзвенко; АН УРСР, ін–т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського. – Київ: Наукова думка, 1988. – 447 с.
14. Качкан В.А. Українське народознавство в іменах: навч. посіб.: у 2 ч. / В.А. Качкан; за ред. А.З. Москаленка. – Київ: Либідь, 1994. Ч. 1. – 333 с.
15. Ульяновський В.І. Володимир Антонович: образ на тлі епохи / В.І. Ульяновський, В.А. Короткий. – Київ: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997. – 218 с.
16. Українські народні думи: у 5 т. Т.1. Думи раннього козацького періоду / [за заг. ред. М.К. Дмитренка, С.Й. Грици; відп. ред. Г.А. Скрипник]. Київ: ІМФЕ НАНУ, 2009. – 856 с.
17. Романченко І. Видатний український фольклорист / І.Романченко // НТЕ. – 1966. – №5. – С.31–36.
18. Пустова Ф.М. Драгоманов про народну пісню / Ф.Д. Пустова // НТЕ. – 1966. – №5. – С.36–43.
19. Іванченко Р. Михайло Драгоманов і народна творчість / Раїса Іванченко // Дукля. – Пряшев, 1967. – №2. – С.61–65; те саме: Іванченко Р.П. Я повертаю Україні те, що в неї вкрадено: Статті. Нариси. Роздуми / Раїса Іванченко. – Київ: Український письменник, 2005. – С.70–76.
20. Одарченко П. Наукова діяльність Михайла Драгоманова / Петро Одарченко // Сучасність. – 1972. – №7/8. – С.84–99; те саме: Одарченко П. Українська література: збірник вибраних статей / Петро Одарченко; ред. О.Зінкевич, авт. передм. В.Іванисенко. – Київ, 1995. – С.319–338.

21. Мишанич С.В. Фольклористична спадщина видатного українського вченого: до 150-ліття від дня народження Михайла Драгоманова / С.Мишанич // НТЕ. – 1991. – №4. – С.3–12.

22. Мишанич С.В. Фольклористична спадщина М. Драгоманова у світлі актуальних завдань українського народознавства / С.В. Мишанич // Штрихи до наукового портрета Михайла Драгоманова: зб. наук. пр. / відп. ред. Р.С. Міщук; АН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка; Респ. асоц. Українознавців. – Київ: Наукова думка, 1991. – С.118–157.

23. Мишанич С. Фольклорна спадщина Михайла Драгоманова // Драгоманов М.П. Фольклористичні студії: у 4 т. Т.1. / упоряд. та передм. Степана Мишанича. Репринтне вид. – Донецьк: Норд – Прес, 2006. – Т.1. – С.3–45.

24. Наумовська О.В. Народна проза у виданні М. Драгоманова / О.В. Наумовська // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць / Київ. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 1994. – Вип. 1. – С.87–90; Наумовська О.В. Історичні легенди та перекази в «малорусских народных рассказах и преданиях» М. Драгоманова / О.В. Наумовська // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць / Київ. ун-т ім. Т.Шевченка, Філологічний ф-т. – Київ, 1996. – Вип. 4. – С.107–111; Наумовська О.В. Михайло Драгоманов як один із основоположників української фольклористики / О.В. Наумовська // Сучасні проблеми вивчення фольклору та літератури у вищих та середніх навчальних закладах. – Мелітополь; Київ, 1996. – С.84–85; Наумовська О.В. М. Драгоманов про національну свідомість та національні характери української пісенності / О.В. Наумовська // Література. Фольклор. Проблеми поетики: збірник наукових праць / Київ. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 1997. – Вип. 5. – С.130–135; Наумовська О.В. Фольклористична спадщина Михайла Драгоманова: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07 / Наумовська О.В.; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 1999. – 18 с.

25. Куца О. Михайло Драгоманов і розвиток української літератури в другій половині ХІХ століття / Ольга Куца. – Тернопіль: Підручники, посібники, 1995. – 224 с.

26. Гарасим Я. Культурно-історична концепція фольклору в працях Михайла Драгоманова / Ярослав Гарасим // Молода нація. – Київ, 1996. – №2. – С.79–108.

27. Гарасим Я. Культурно-історична школа в українській фольклористиці / Я.І. Гарасим. – Львів: Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка, 1999. – 144 с.

28. Гарасим Я.І. Культурно-історична концепція фольклору у працях Михайла Драгоманова // Нариси до історії української фольклористики: навч. посіб. / Я.І. Гарасим. – Київ, 2009. – С.135–171.

29. Деркач В.В. Фольклористична термінологія М.П. Драгоманова в світлі його теоретичних поглядів / В.В. Деркач // Українська термінологія і сучасність: тези доп. Всеукр. наук. конф. / НАНУ, Ін-т укр. мови, Комітет наукової термінології. – Київ, 1996. – С.20.

30. Дмитренко М.К. Михайло Драгоманов: національне та інтернаціональне // Українська фольклористика другої половини ХІХ століття: школи, постаті, проблеми / М.К. Дмитренко. – Київ: Вид-во «Сталь», 2004. – С.210–244.

31. Чернопиский М. Фольклористична історіографія Михайла Драгоманова / М. Чернопиский // Нові українські пісні про громадські справи (1764–1880) / М. Драгоманов; вступ. ст., текстолог. оправ. і комент. Михайла Чернопиского. – 3-тє вид. – Львів, 2007. – С.5–80.

32. Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011) / упоряд.: М.О. Мороз, В.А. Короткий (керівник авторського колективу), І.І. Тіщенко, І.С. Гриценко, С.І. Білокінь. – Дрогобич: Коло, 2011. – 740 с.

33. Огоновський О.М. Історія літератури руської. Ч. 4. Етнографія / Омелян Огоновський. – Львів: Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка; Друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, під зарядом К. Беднарського, 1894. – 347 с.

34. Сумцов М.Ф. Малюнки з життя українського народного слова / М.Ф. Сумцов. – Харків: Друк. «Печ. Діло», 1910. – 114 с.

35. Павлик М.І. Михайло Драгоманов і його роля в розвої України / написав і видав М.І. Павлик. – Львів: Друк. Уділова, 1907. – VI, 91 с.

36. Переписка Михайла Драгоманова з Мелітоном Бучинським, 1871–1877: з портретами й факсимілями кореспондентів / зладив [з передм.] М.Павлик. – Львів: Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка; Друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, під зарядом К. Беднарського, 1910. – XIII, 353 с., портр. – (Зб. філологічної секції / Наук. т-во ім. Шевченка; Т.13).

37. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці: у 2-х т. / М.П. Драгоманов [упорядкув., прим. і вступ. І.С. Романченка; редкол. О.Є. Засенко (голова) та ін.]. – Київ: Наукова думка, 1970. Т.1: [Статті, розвідки / ред. О.І. Дей]. – 531 с.: іл., факс., порт.

38. Антонович В.Б. Моя исповедь / В.Б. Антонович // Основа. – 1862. – №1. – С.83–96.

39. Драгоманов М.П. Малороссия в ее словесности / М.П. Драгоманов // Вестник Европы. – 1870. – Кн. 6. – С.754–801.

40. Українська фольклористика: словник довідник / [уклад. заг. ред. Михайла Чорнопиского]. – Тернопіль, 2008.

41. Косиков Г.К. Культурно–историческая школа // Литературный энциклопедический словарь. Под общей ред. В.М. Кожевникова и П.А. Николаева. – М., 1987. – С.173–174; Літературознавча енциклопедія: У двох томах. – Т.1. / Авт. укладач Ю.І. Ковалів. – ВЦ «Академія», 2007. – С.537–538.

42. Томашівський С. Володимир Антонович. Його діяльність на полі історичної науки (3 нагоди ювілею) / С.Томашівський // ЛНВ. – 1906. – Т. XXXIII. Кн. III. – С.458–485.

43. Драгоманов М. Вибране («... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / М.П. Драгоманов; упоряд. та авт. іст. біогр. нарису Р.С. Міщук; приміт. Р.С. Міщука, В.С. Шандри. – Київ: Либідь, 1991. – 688 с. – («Пам'ятки історичної думки України»).

44. Исторические песни малорусского народа / с объяснениями [та передм.] Вл. Антоновича и М. Драгоманова. – Киев: Тип. М.П. Фрица, 1874–1875. Т.2, вып. 1: Песни о борьбе с поляками при Богдане Хмельницком. – 1875. – XI, 166 с.

45. Постік Ф. Визнання регіональної культури: Бретань після Французької революції / Ф.Постік, Д.Лоран, Ж.–Ф. Сімон, Ів.Вейар // НТЕ. – 2006. – №6. – С.76–77.

46. Пчілка Олена. Оповідання з автобіографією / Олена Пчілка – Харків: Харполіграф, 1930. – 284 с.

47. Мишанич О.В. Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість / О.В. Мишанич; АН УРСР, Ін-т л-ри ім. Шевченка; відп. ред. М.Е. Сиваченко. – Київ: Наукова думка, 1980. – 342 с.

48. Кирдан Б.П. Собиратели народной поэзии: из истории украинской фольклористики XIX в. / Б.П. Кирдан; АН СССР, Ин-т мировой л-ры им. А.М. Горького. – Москва: Наука, 1974. – 279 с.

49. Костомаров Н.И. Историческая поэзия и новые ее материалы / Н.И. Костомаров // Вестник Европы. – 1874. – Кн. 12. – С.573–629.

50. Костомаров Н. Историческое значение южнорусского песенного творчества / Н.Костомаров // Беседа. – 1872. – Кн. VI. – С.5–68.

51. Возняк М.С. З життя і творчості Івана Франка Франка / М.С. Возняк; АН УРСР, Ін-т суспільних наук. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1955. – 304 с.

52. Спогади про Івана Франка / [упорядув., вступ. ст. і прим. М.Гнатюка]. – Львів: Каменяр, 1997. – 635 с.

Короткий В.А. Теоретические основания и политические задачи фольклористической деятельности В.Б. Антоновича и М.П. Драгоманова: их оценка отечественной историографией

Исследовано теоретические основания и установлено политические задачи, которые были определяющими во время подготовки В.Антоновичем и М.Драгомановым издания «Исторических песен малорусского народа» (К., 1874–1875). Осуществлено анализ отечественной историографии проблем фольклористической деятельности ученых.

Ключевые слова: «Исторические песни малорусского народа», украинская фольклористика.

Korotki, V.A. Theoretical grounds and political tasks of фольклористической activity of V.B. Antonovich and M.P. Drahomanov: their estimation by home historiography

Theoretical grounds are investigational and political tasks that were qualificatory during preparation of V.Антоновичем and М.Драгомановым of edition of the «Historical songs of малорусского people»(К., 1874-1875) are set. The analysis of home historiography of problems of фольклористической activity of scientists is carried out.

Key words: «Historical songs of малорусского people», Ukrainian фольклористика.